

Nr 146.

Av herrar **Johansson, Johan Bernhard**, och **Gabrielsson**,
*om inrättande av en statens lånefond för lantarbetare-
bostäder.*

Frågan om åtgärder till förbättrande av lantarbetarnas ställning i socialt och ekonomiskt hänseende har under senare år vid upprepade tillfällen behandlats i riksdagen. Man har därvid, som naturligt är, tagit sikte på olika sidor av det omfattande och betydelsefulla problemkomplexet. Å ena sidan har det gällt vad man skulle kunna kalla lantarbetarnas »befordringsmöjligheter», d. v. s. möjligheter för dem ibland lantarbetarna, som därför äga personliga förutsättningar, att bli självständiga jordbrukare, en fråga som på det närmaste sammanhör med hela den stora sociala frågan om den självägande bondeklassens rekrytering. Å andra sidan har man sökt efter utvägar att bereda dem, som av olika anledningar äro hänvisade att stanna kvar som lantarbetare, sådana ekonomiska och sociala villkor, som vore ägnade att skänka dem ökad trygghet och trevnad och därmed större personlig tillfredsställelse i arbetet.

Efter vårt förmenande bör man vid strävandet att förbättra lantarbetarnas ställning allttjämt söka sig fram efter båda dessa huvudvägar. Ytterst beror framkomligheten av den ena som av den andra på jordbrukets ekonomiska ställning. Utan att denna förbättras, lär det vara utsiktslöst att varaktigt förbättra deras ställning, som för sin utkomst äro beroende av jordbruket. Detta ekonomiska sammanhang har riksdagen också erkänt, då riksdagen år 1928 med lantarbetarfrågan som utgångspunkt begärde den djupgående undersökning av jordbruksnäringens ekonomiska bärkraft, som av Kungl. Maj:t sedermera anförtroddes åt den pågående stora jordbruksutredningen. Den efter 1928 inträdda skärpningen av jordbrukskrisen har emellertid tvingat jordbruksutredningen att med undanskjutande tills vidare av utredningens huvuduppgift inrikta sin uppmärksamhet på åtgärder för övervinande av själva det akuta krisläget. Under tiden synes det oss angeläget att undersöka i vad mån i avvaktan på jordbruksutredningens resultat åtgärder till lantarbetarnas förmån kunna vidtagas utan att allt för mycket betunga jordbrukets för närvarande ytterst ansträngda ekonomi.

Av berättelsen över vad i rikets styrelse sig tilldragit inhämtas, att Kungl.

Maj:t den 4 december 1930 överlämnat åt särskilda sakkunniga att utreda bland annat frågan om beredande av ökade möjligheter för lantarbetare, skogsarbetare m. fl. mindre bemedlade att erhålla egna jordbruk. Vid detta förhållande saknas anledning att nu framställa förslag i avseende å denna sida av det förevarande problemet. Goda skäl synas däremot föreligga att till omedelbart övervägande upptaga frågan, vad som från statens sida kan och bör göras till förbättrande av lantarbetarnas ställning särskilt i *bostads-hänseende*. Visserligen har man i kritiken av bostadsförhållandena vid jordbruket fallit för frestelsen att allt för mycket generalisera och därmed gjort sig skyldig till uppenbara överdrifter. Lantarbetarbostäderna äro som regel ingalunda så bristfälliga, som man i delvis agitatoriskt syfte velat göra gällande. Förnekas kan emellertid icke, att fall förekomma, där bostäderna icke äro sådana som de borde vara och som icke minst jordbrukets idkare själva önska att de vore. Den långvariga, ekonomiskt ödesdigra lågkonjunkturen inom jordbruket har tvingat många arbetsgivare och husbönder att uppskjuta planerad förnyelse av bostadsbeståndet i förhoppning på bättre tider. Då dessa dröja att inställa sig, sjunker bostadsstandarden undan för undan. Detta beror alltså icke på bristande god vilja hos jordbrukets idkare utan finner sin förklaring i det ekonomiska tillståndet inom jordbruket — en ny påminnelse om huru oupplösligt de sociala förhållandena sammanhöra med tillståndet inom näringslivet. Häri ligger ock en anvisning om i vilken riktning statens ingripande bör ske.

Vi ha icke förbisett, att även frågan om lantarbetarnas bostadsförhållanden genom Kungl. Maj:ts försorg är under utredning och att skäl kunna anföras för att man borde avvakta slutförandet av denna, innan man vidtar separata åtgärder. Men *dels* synes utredningen komma att taga ytterligare avsevärd tid — socialstyrelsen har ju i dagarna efter samråd med lantbruksstyrelsen ingått till Kungl. Maj:t med hemställan om tillkallande av särskilda utredningsmän för ändamålet — och av skäl som nyss anförts ligger det en viss social fara i dröjsmål; *dels* förefaller det oss som om man åtminstone på en punkt skulle kunna gå från utredning till handling utan att föregripa utredningen i övrigt. Vi syfta på tanken att genom statens försorg öppna *gymsammare kreditmöjligheter* än som för närvarande stå till buds *för uppförande av arbetarbostäder vid jordbruket*.

I yttrande över vissa vid fjolårets riksdag väckta motioner har *socialstyrelsen* pekat på denna utväg såsom den i nuvarande ekonomiska läge mest tillrädliga. Efter att hava uttalat sig om det av fjolårets motionärer framförda önskemålet om reformerad lagstiftning och effektivare inspektion, närmast i vad rör bostädernas kvalitet i sanitärt hänseende, fortsätter socialstyrelsen:

»Emellertid gäller även på förevarande område, att den praktiska effekten av gällande eller av reviderade, strängare författningsföreskrifter icke kan drivas utom gränsen för det ekonomiskt genomförbara. Redan nu gäl-

lande författningsföreskrifter torde på den grund i vissa fall vara en död bokstav, och det är att befara, att en i sig själv möjligen påkallad reform, som inskränkte sig allenast till en revision av stadgan i fråga, av samma skäl till väsentlig del skulle stanna på papperet. Särskilt bör härvid tagas i betraktande det brydsamma läge, i vilket landsbygdens näringsliv, särskilt jordbruket, för närvarande befinner sig. Om verkliga förbättringar skola kunna åvägbringas i fråga om landsbygdens bostadsförhållanden, måste enligt styrelsens mening ifrågasatta lagstiftnings- och inspektionsåtgärder kompletteras medelst anordningar av positiv hjälpande natur. Det föreliggande spörsmålet ter sig sålunda tillika i viss mån som en jordfråga men framför allt som en kreditfråga, och problemet synes därför böra undersökas jämväl ur dessa senare synpunkter. Måhända kan därvid bland annat förtjäna övervägas ett av styrelsen tidigare framfört, i det föregående antytt, uppslag i positiv riktning. Medel, ur statsverkets fond av rusdrycksmedel, hava sedan år 1920 i betydande utsträckning genom statens bostadslånefond ställts till förfogande såsom lån till förmån företrädesvis för stads-samhällena. Dessa medel bliva nu genom amorteringar efter hand åter tillgängliga. Det synes då förtjäna utredas, huruvida icke sålunda disponibla medel på lämpliga villkor, framför allt i vad rör amorteringstiden, kunde ställas till förfogande såsom nya lån till hjälp och stöd för strävandena att förbättra landsbygdens bostadsförhållanden. Härvid må jämväl beaktas, att en sådan kreditgivning, jämte det att den fyllde sin väsentliga uppgift, sannolikt kunde bliva till indirekt gagn för landsbygdens näringsliv i dess nu beträngda läge. Genom lånemedel möjliggjorda nybyggnads- och förbättringsarbeten beträffande arbetarbostäder och dylika byggnader skulle givetvis skapa ett icke föraktligt tillskott av lämpliga, lönande arbetstillfällen på landsbygden, vilka, enligt vad styrelsen föreställer sig, skulle vara synnerligen välkomna och ägnade att i sin mån mildra den flerstädes rådande bristen på förtjänstarbete. Man torde ha skäl antaga, att de låne-medel, som kunde ställas till förfogande, till större delen komme att utgå såsom arbetslöner åt grovarbetare och hantverkare på landsbygden. Härjämte skulle dessa ökade arbetstillfällen i sin mån bidra till att minska särskilt den dugliga arbetskraftens allmänna dragnings mot stadssamhällena och alltså, indirekt, att minska där rådande arbetslöshet.»

I underdånig skrivelse till Konungen den 5 innevarande januari har socialstyrelsen i anledning av givna utredningsuppdrag ytterligare utvecklat denna sin uppfattning och uttalar därvid — enligt i pressen synliga referat — bland annat följande:

»Ehuru man ingalunda bör förringa betydelsen för bostadsförhållandenas förbättring av en revision av gällande hälsovårdsstadga och andra bestämmelser i ämnet, gäller även på förevarande område, att den praktiska effekten av gällande eller av reviderade strängare författningsföreskrifter icke kan drivas utom gränsen för det ekonomiskt genomförbara. Socialstyrelsens utredning utvisar, att redan nu gällande föreskrifter på denna grund i vissa fall torde vara en död bokstav, och det är att befara, att en i sig själv möjligen påkallad reform, som inskränkte sig allenast till revision och komplettering av vissa stadganden, av samma skäl till väsentlig del kunde komma att stanna på papperet. Särskilt bör härvid tagas i betraktande det brydsamma läge, i vilket landsbygdens näringsliv, speciellt jordbruket, för närvarande befinner sig. Om verkliga förbättringar skola kunna åvägbringas

gas i fråga om landsbygdens bostadsförhållanden, måste ifrågasätta lagstiftnings- och inspektionsåtgärder kompletteras medelst anordningar av positiv, hjälpande natur.»

Styrelsen förnyar därefter sitt i det föregående refererade förslag att medel ur statsverkets fond av rusdrycksmedel, vilka tidigare ställts till förfogande för bostadsbyggande i städerna, i den mån de genom inflytande amorteringar på nytt bliva tillgängliga, skola ställas till förfogande såsom nya lån till hjälp och stöd för strävandena att förbättra landsbygdens bostadsförhållanden.

Det synes motionärerna, som om den av socialstyrelsen här anvisade vägen vore framkomlig och kunde beträdas utan att man behöver avvakta ytterligare utredning. I likhet med socialstyrelsen finna vi uteslutet, att man för vinnande av bättre bostadsförhållanden vid jordbruket, där detta är av behovet påkallat, skulle tillita tvångsåtgärder i någon form. Dessa äro alltid förhatliga och böra så långt som möjligt undvikas; under nu rådande lågkonjunktur vid jordbruket, då massor av jordbrukare endast med största svårighet kunna hålla sig uppe ekonomiskt, skulle ett dylikt tvångsförfarande verka upprörande i sin orättfärdighet. Väl kan man icke alldeles frigöra sig från tveksamhet inför en anordning, som i grunden betyder ökad skuldsättning för jordbruket i en tid som denna. Den bör dock kunna övervinnas inför det socialt betydelsefulla i själva saken och den fullständiga frivillighet, som uppstår anordningen.

Socialt sett är lantarbetarnas bostadsfråga tillräckligt stor och betydelsefull för att staten bör visa intresse för den också i handling. Att staten betraktar det som ett naturligt föremål för socialpolitiken att befordra tillkomsten av socialt och sanitärt önskvärda bostäder har den under de senaste årtiondena i mångahanda måtto bevisat. Såsom socialstyrelsen påpekar, ha genom statens bostadslånefond medel ur statsverkets fond av rusdrycksmedel alltsedan 1920 ställts till förfogande såsom lån till förmån företrädesvis för stadssamhällenas innebyggare. Genom inrättande år 1929 av Statens bostadskreditkassa har statsmakten ytterligare velat befordra bostadsbyggandet i städer och samhällen. Sedan lång tid tillbaka förmedlas genom den statsunderstödda egnahemsverksamheten lån icke bara för förvärv av jordbrukslägenheter utan i mycket stor utsträckning också av bostadslägenheter. Under åren 1905—1928 hava sålunda utlämnats i runt tal 16,000 lån för obebyggda bostadslägenheter och 3,500 lån för bebyggda bostadslägenheter, eller tillhopa 19,500 bostadslån. Sammanlagda lånesumman å berörda bostadslägenheter uppgick till ungefär 65 miljoner kronor. Dessa lån hava företrädesvis kommit industriarbetare och med dem jämställda tillgodo, och det kan i betraktande härav icke anses orimligt eller obilligt begärt, att staten i någon mån medverkar till förbättrande av bostadsförhållandena också för jordbrukets arbetare.

Detta torde enklast och på samma gång mest effektivt kunna ske genom

att för ändamålet upplägga en särskild lånefond, förslagsvis benämnd *Statens lånefond för lantarbetarebostäder*, ur vilken på förmånliga ränte- och amorteringsvillkor lån må kunna beviljas arbetsgivare och husbönder inom jordbruket, vilka för att uppföra erforderliga nybyggnader för sina arbetare äro i behov härav. Låneförmedlingen torde kunna — under överinseende av statens egnahemsstyrelse — handhavas av egnahemsnämnderna, som skola pröva såväl behovet av lån i varje särskilt fall som ändamålsenligheten av upprättade ritningar och föreslagna anordningar i övrigt. Så långt möjligt är bör tillses, att den föreslagna byggnaden i avseende å läge, i tillgången till trädgårds- och planteringsland m. m. motsvarar nutida anspråk på lantarbetarebostäder. Lån bör hållas inom $\frac{9}{10}$ av byggnadsvärdet och byggnadskostnaderna icke i något fall överstiga 5,000 kronor per bostad, vilket icke hindrar, att en och samma jordägare kan erhålla lån för uppförande av flera bostadshus. I betraktande av det nuvarande ekonomiska tillståndet vid jordbruket och med hänsyn till ändamålets starkt framträdande sociala karaktär, torde det icke få anses oberättigat att sätta räntan så lågt som till 4 procent, vilket visserligen är lägre än för de nu utgående bostadslånen. Lånen böra löpa såsom amorteringslån; de fem första åren böra vara amorteringsfria och amorteringstiden lämpligen sättas till 30 år från lånets erhållande. Godtagbar säkerhet bör fordras för låns erhållande. Förvaltningen av fonden samt in- och utbetalningarna kunna lämpligen handhavas av statskontoret. Vad angår fondens administration i övrigt torde det böra överlämnas åt Kungl. Maj:t att förordna härom.

Vad fondens storlek beträffar faller det sig givetvis vanskligt att i förväg tillförlitligt bedöma det blivande kapitalbehovet, men vi hålla för troligt att man intill dess erfarenhet i den delen vunnits bör kunna stanna vid 2 miljoner kronor.

Under åberopande av vad sålunda anförts tillåta vi oss hemställa,
att riksdagen ville

- 1) besluta, att en särskild fond, benämnd *Statens lånefond för lantarbetarebostäder*, skall inrättas, från vilken fond, som skall förvaltas av statskontoret enligt av Kungl. Maj:t närmare angivna bestämmelser, lån efter de huvudsakliga grunder, som här ovan angivits, må av Kungl. Maj:t beviljas jordägare;
- 2) anvisa för år 1931 ett reservationsanslag av 2 miljoner kronor för berörda ändamål.

Stockholm den 22 januari 1931.

J. B. Johansson,
Fredrikslund.

N. Gabrielsson.

